

مجله دانش حسابداری / سال سوم / ش ۹ / تابستان ۱۳۹۱ / ص ۱۶۷ تا ۱۹۴

تدوین الگوی عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورتهای مالی در ایران

دکتر محمدرضا نیکبخت*

افسانه رفیعی**

تاریخ پذیرش: ۹۱/۳/۲۷

تاریخ دریافت: ۹۰/۹/۲۶

چکیده

شرکتها هنگام اصلاح اشتباهات دوره‌های گذشته یا تغییر رویه‌های حسابداری باید صورتهای مالی مقایسه‌ای را تجدید ارائه کنند. تجدید ارائه صورتهای مالی بر مربوط بودن و توان اتکای اطلاعات صورتهای مالی اثر منفی دارد با این حال، طی سالهای اخیر تجدید ارائه صورتهای مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس رواج زیادی داشته است. این تحقیق در پی یافتن الگوی عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورتهای مالی در ایران است. بدین منظور نخست از طریق مصاحبه با ۵۰ نفر از خبرگان عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورتهای مالی شناسایی، و سپس با روش رگرسیون لجستیک الگوی مورد نظر تخمین زده شد. به منظور تخمین الگو، داده‌های مربوط به ۲۰۲ شرکت بورسی طی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ مورد استفاده قرار گرفت. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که سودآوری، اهرم مالی، طول دوره تصدی مدیریت، تغییر مدیریت، تغییر حسابرس و اندازه مؤسسه حسابرسی بر وقوع تجدید ارائه صورتهای مالی مؤثر است.

* دانشیار حسابداری، دانشگاه تهران

** دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه تهران

نویسنده مسئول مقاله: افسانه رفیعی (Email: Afsanceh.rafiie@gmail.com)

واژه‌های کلیدی: تجدید ارائه صورتهای مالی، تعدیلات سنواتی، عوامل مؤثر بر حسابداری.

مقدمه

در سالهای اخیر، تجدید ارائه صورتهای مالی بین شرکتهای ایرانی بسیار رایج شده است به گونه‌ای که از تعدیلات سنواتی به‌عنوان یکی از عناصر نسبتاً پایدار در گردش حساب سود (زیان) انباشته یاد می‌شود. این تعدیلات عمدتاً به دلیل اصلاح اشتباهات دوره گذشته است و موارد مربوط به تغییر روش‌های حسابداری کمتر مشاهده می‌شود. این موضوع بر اتکاپذیری و توان اعتماد ارقام ارائه شده در صورتهای مالی بویژه رقم سود تأثیر دارد.

با توجه به اهمیت تجدید ارائه صورتهای مالی در این تحقیق عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورتهای مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار شناسایی می‌شود. به این منظور، ابتدا با بهره‌گیری از نظر خبرگان، عوامل بالقوه شناسایی، و سپس با استفاده از داده‌های واقعی شرکتهای این عوامل بر تجدید ارائه صورتهای مالی ارزیابی می‌شود.

تشریح و بیان موضوع

یکی از مهمترین ویژگیهای کیفی اطلاعات حسابداری، اتکاپذیری آن است. طبق مفاهیم نظری گزارشگری مالی، اطلاعاتی اتکاپذیر است که از اشتباه و تمایلات جانبدارانه خالی باشد. تحقیقاتی که پیشتر در ایران انجام گرفته است نشان می‌دهد که درصد بالایی از شرکتهای ایرانی به دلیل اصلاح اشتباهات حسابداری، صورتهای مالی را تجدید ارائه و رقمی را تحت عنوان تعدیلات سنواتی گزارش می‌کنند (سروری مهر، ۱۳۸۵ و کردستانی و همکاران، ۱۳۸۹). این موضوع نشان می‌دهد که اطلاعات حسابداری شرکتهای از نظر ویژگی عاری از اشتباه بودن مورد تردید است.

تعدیلات سنواتی و تجدید ارائه صورتهای مالی دورههای قبل، پیامدهای منفی متعددی را به همراه دارد. رقم سود خالص، مبنای محاسبه مواردی نظیر پاداش هیئت مدیره، مالیات و سود تقسیمی به سهامداران است. علاوه بر این، سود هر سهم و نسبت قیمت به سود هر سهم از جمله شاخصهایی است که مورد استفاده تحلیل گران و سرمایه گذاران قرار می گیرد. در نتیجه ارائه نادرست سود، و اصلاح آن در دورههای بعد، یعنی پس از گرفتن تصمیمهای مربوط، آثار اقتصادی و مالی برای افراد مختلف خواهد داشت. یکی دیگر از پیامدهای منفی تعدیلات سنواتی، اثر آن بر اعتبار حسابرسان است. هدف حسابرسان اعتباربخشی به صورتهای مالی است و زمانی که صورتهای مالی حسابرسی شده دورههای گذشته به دلیل اشتباهات حسابداری قابل توجه بارها تجدید ارائه شود، اعتماد جامعه نسبت به اظهارنظر حسابرسان کاهش می یابد.

برای درک انگیزههای احتمالی مدیریت شرکتها از ارائه نادرست ارقام حسابداری و اصلاح آن در دورههای آینده، باید به عواملی توجه کرد که این گونه عمل را توجیه می کند. تحقیقات انجام شده در زمینه گزارشگری متقلبانه، انگیزههای مختلفی را برای چنین اقداماتی بر شمرده اند. البته باید به یاد داشت که تجدید ارائه صورتهای مالی همواره نشانه تقلب نیست و در طیفی از اصلاح اشتباهات سهوی تا گزارشگری متقلبانه قرار می گیرد؛ اما بسادگی می تواند به عنوان سرپوشی برای رفتارهای متقلبانه مدیریت به کار رود.

برخی پژوهشگران با این فرض، که تجدید ارائه صورتهای مالی در انگیزههای مشترکی ریشه دارد، استدلال می کنند که این انگیزهها می تواند صورت ظاهری بیابد و در ویژگیها و اطلاعات مالی و اقتصادی این شرکتها تبلور یابد. بدین ترتیب با پی بردن به این ویژگیهای مشترک، امکان پیش بینی تجدید ارائه صورتهای مالی فراهم می شود. مروری بر تحقیقاتی که پیش از این در زمینه تجدید ارائه صورتهای مالی انجام شده است، می تواند برای پی بردن به این عوامل سودمند باشد.

پیشینه موضوع

مطالعات در زمینه تجدید ارائه صورتهای مالی را می‌توان در سه گروه طبقه‌بندی کرد: (۱) تحقیقات مربوط به پیامدهای منفی تجدید ارائه صورتهای مالی (۲) تحقیقات مربوط به عوامل و انگیزه‌های تجدید ارائه صورتهای مالی (۳) تحقیقات برای تشخیص و پیش‌بینی تجدید ارائه صورتهای مالی. در جدول ۱، خلاصه‌ای از تحقیقات در هر یک از زمینه‌های یاد شده ارائه شده است. از آنجا که تحقیقات در زمینه تجدید ارائه صورتهای مالی محدود است به طور جداگانه ارائه شده است.

جدول شماره ۱: پژوهشهای مربوط به تجدید ارائه صورتهای مالی

نویسنده	سال	نتیجه
الف) تحقیقات انجام گرفته در ایران در مورد تجدید ارائه صورتهای مالی		
برزگری خانقاه	۱۳۷۵	شرکتهای ناموفق از تغییرات حسابداری به‌عنوان ابزاری برای بیشتر نشان دادن سود دوره جاری استفاده می‌کنند.
سجادی	۱۳۸۳	شرکتهای بزرگتر تعدیلات سنواتی کمتری دارند. بین عمر شرکتهای و تجدید ارائه صورتهای مالی رابطه معنی‌داری مشاهده نشده است.
سروری مهر	۱۳۸۵	رقم تعدیلات سنواتی عمدتاً نتیجه اصلاح اشتباه است و اغلب شرکتهای تغییر در برآورد را به اشتباه در سرفصل تعدیلات سنواتی منعکس کرده‌اند.
کردستانی و همکاران	۱۳۸۹	میانگین قدر مطلق مبلغ تعدیلات سنواتی از میانگین اهمیت در سطح صورتهای مالی سال قبل بزرگتر است.
صفرزاده	۱۳۸۹	عوامل اثرگذار بر گزارشگری متقلبانانه عبارت است: نسبت جاری، نسبت سرمایه در گردش به کل داراییها، کل بدهیها به داراییها، سود انباشته به کل داراییها، فروش به کل داراییها، سود خالص به کل داراییها، سود خالص به فروش، هزینه‌های عملیاتی به فروش، سود عملیاتی به فروش، سود خالص به حقوق صاحبان سهام.
ب) تحقیقات مربوط به پیامدهای منفی تجدید ارائه صورتهای مالی		
بارون و همکاران ^۱	۲۰۰۱	ریسک حسابرسی و مخارج حسابرسی در مواردی بیشتر است که تجدید ارائه صورتهای مالی کاهنده سود انباشته است.
اوورز و همکاران ^۲	۲۰۰۲	واکنش منفی بازار در مواردی شدت بیشتری دارد که تجدید ارائه صورتهای مالی با تغییر مدیریت ارشد شرکت همراه بوده است.

نویسنده	سال	نتیجه
گریفین ^۳	۲۰۰۲	تعداد تحلیل‌گران علاقه‌مند و پیگیر شرکت پس از اعلام تجدیدارائه صورتهای مالی و افزایش غیر عادی فعالیت گروه‌های دارای اطلاعات نهانی (درون شرکتی) از چند ماه پیش از اعلام تجدیدارائه صورتهای مالی کاهش می‌یابد.
پالمورس و همکاران ^۴	۲۰۰۴	واکنش منفی بازار به تجدید ارائه صورتهای مالی در مواردی شدیدتر است که به تقلب مربوط باشد، موجب تغییر چندین حساب گردد، سود گزارش شده را کاهش دهد یا حسابر س یا مدیریت به آن مرتبط باشند.
ژانگ ^۵	۲۰۰۶	واکنش منفی دارندگان اوراق قرضه به تجدیدارائه صورتهای مالی از طریق افزایش بهره و کاهش مدت اوراق قرضه تأیید شد.
رومانوس ^۶	۲۰۰۷	تأثیر کیفیت سود قبل از تجدیدارائه صورتهای مالی بر واکنش بازار به آن تأیید شد.
لیو ^۷	۲۰۰۷	سهامداران شرکتی با صورتهای مالی تجدیدارائه شده به تغییر حسابر س شرکت، تغییر مدیرعامل و مدیر مالی شرکت رأی موافق می‌دهند.
روتستین ^۸	۲۰۰۸	راهبری شرکت پس از تجدید ارائه‌های کاهنده سود انباشته دستخوش تغییر می‌شود.
اموا ^۹	۲۰۰۸	واکنش منفی بازار به تجدیدارائه صورتهای مالی در مواردی شدیدتر است که مزایای اعطایی به مدیریت (بویژه پاداش وابسته به سهام) بیشتر باشد یا شرکت کمیته حسابر سی مستقل نداشته باشد.
شولز ^{۱۰}	۲۰۰۸	بازار سرمایه به تجدید ارائه صورتهای مالی واکنش منفی نشان می‌دهد و شدت آن در موارد مرتبط با تقلب یا اثرگذار بر درآمد شرکت بیشتر است.
گراهام و همکاران ^{۱۱}	۲۰۰۸	تجدید ارائه صورتهای مالی موجب افزایش نرخ بهره، کوتاه‌تر شدن زمان سررسید، افزایش احتمال وثیقه‌دار شدن وام و اعمال محدودیتهای بیشتر می‌شود.
کولینز و همکاران ^{۱۲}	۲۰۰۸	اخراج مدیر مالی و کاهش مزایای مدیریت با تجدیدارائه صورتهای مالی به سبب تقلبهای مالی تأیید شد.
بارنیو و کاو ^{۱۳}	۲۰۰۹	سرمایه‌گذاران در مورد شرکتی با صورتهای مالی تجدیدارائه شده به ویژگیهایی بیشتر توجه می‌کنند. که دقت برآوردهای تحلیل‌گران را نشان می‌دهد.
پ) تحقیقات مربوط به عوامل و انگیزه‌های تجدیدارائه صورتهای مالی		
موسس ^{۱۴}	۱۹۸۷	اثر اندازه شرکت، وجود طرحهای پاداش مدیریت و انحراف سود واقعی نسبت به سود پیش‌بینی شده تأیید شد.
کینی و	۱۹۸۹	اثر اندازه کوچکتر، سودآوری کمتر، میزان رشد کمتر، نسبت بدهی بیشتر، و

نویسنده	سال	نتیجه
مک‌دنیل ^{۱۵}		عدم اطمینان جدی در مورد رقبای خود در صنعت تأیید شد.
دیفوند و جیامبالو ^{۱۶}	۱۹۹۱	اثر مالکیت متمرکز، رشد آهسته‌تر سودآوری و تعداد کمتر روشهای حسابداری جایگزین در دسترس و نبودن کمیته حسابرسی تأیید شد.
کینی و همکاران ^{۱۷}	۲۰۰۴	اثر خدمات غیرحسابرسی تأیید شد.
مایر ^{۱۸}	۲۰۰۵	اثر مدت رابطه حسابرس با شرکت تأیید شد.
فاریبر ^{۱۹}	۲۰۰۵	اثر تعداد اعضای غیر موظف هیئت مدیره، تعداد جلسات کمیته حسابرسی، تخصص مالی در کمیته حسابرسی و حسابرسی شدن توسط یکی از چهار مؤسسه بین‌المللی حسابرسی بزرگ، ریاست هیئت مدیره توسط مدیرعامل تأیید شد.
اگراوال و چادا ^{۲۰}	۲۰۰۵	اثر مدیران مستقل با تخصص مالی در هیئت مدیره یا کمیته حسابرسی تأیید شد.
برنز و کدیا ^{۲۱}	۲۰۰۶	اثر طرحهای پاداش وابسته به قیمت سهام شرکت، اندازه شرکت، اهرم تأیید شد.
دزایی و همکاران ^{۲۲}	۲۰۰۶	اثر تغییر مدیریت ارشد شرکت طی ۱۲ ماه قبل و بعد از تجدیدارائه صورتهای مالی تأیید شد.
استلی و دی‌زورت ^{۲۳}	۲۰۰۷	اثر کیفیت حسابرسی: مدت حسابرسی هر شرکت توسط حسابرس، تخصص داشتن حسابرس در مورد صنعت شرکت، حق‌الزحمه حسابرسی تأیید شد.
افندی و همکاران ^{۲۴}	۲۰۰۷	اثر پاداش مدیرعامل و اعطای اختیار خرید سهام شرکت به مدیران، شرایط قراردادهای وام، افزایش سرمایه طی دوره، تحصیل سایر شرکتهای از طریق مبادله سهام، و کنترل هیئت مدیره بر مدیرعامل تأیید شد.
ت) تحقیقات در زمینه الگوسازی برای تشخیص و پیش‌بینی تجدیدارائه صورتهای مالی		
لین ^{۲۵} و همکاران	۲۰۰۴	با استفاده از متغیرهای حق‌الزحمه حسابرس، اندازه شرکت حسابرسی، تعداد سالهای حسابرسی شرکت توسط یک حسابرس، نسبت جریانهای نقدی عملیاتی به متوسط کل داراییها، کل ارقام تعهدی تقسیم بر کل داراییها، بازده سالانه سهام، گزارش زیان در سال قبل، نسبت ارزش بازار به مبلغ دفتری سهام، نسبت کل بدهیها به کل داراییها، افزایش سرمایه یا انتشار اوراق بدهی طی دوره مالی قبل و اندازه شرکت الگویی برای پیش‌بینی تجدیدارائه صورتهای مالی ارائه شد.
مور	۲۰۰۷	با استفاده از متغیرهای جریانهای نقدی عملیاتی تقسیم بر سود عملیاتی و تقسیم بر سود خالص، موجودی کالا تقسیم بر کل داراییها و تقسیم بر فروش، حسابهای دریافتی تقسیم بر کل داراییها و تقسیم بر فروش، کل

نویسنده	سال	نتیجه
		<p>بدهیها تقسیم بر کل داراییها، سود خالص تقسیم بر کل داراییها، سود انباشته تقسیم بر کل داراییها، امتیاز زد التمن، فروش تقسیم بر کل داراییها، تغییر حسابرس مستقل شرکت در سال پیش، تغییر مدیریت ارشد در سال قبل، افزایش درصد مالکیت اشخاص درون گروهی الگویی برای پیش‌بینی تجدیدارائه صورتهای مالی ارائه شد.</p>
شاور ^{۲۶}	۲۰۰۷	<p>با استفاده از متغیرهای حاشیه سود خالص، حسابهای دریافتی به کل داراییها، کل بدهیها به حقوق صاحبان سرمایه، تغییرات غیر هم جهت سود خالص و سود انباشته، بازده حقوق صاحبان سرمایه، افزایش مانده بدهیها، افزایش مانده حسابهای دریافتی همزمان با کاهش گردش حسابهای دریافتی، افزایش همزمان کل داراییها و بازده کل داراییها و کاهش نسبت داراییهای نقدی و اوراق بهادار دولتی به کل داراییها الگویی برای پیش‌بینی تجدیدارائه صورتهای مالی ارائه شد.</p>
بورن ^{۲۷}	۲۰۰۸	<p>با استفاده از متغیرهای حسابهای دریافتی به فروش، حاشیه سود ناخالص، نسبت رشد فروش، کیفیت داراییها (کل داراییها/خالص داراییهای ثابت+داراییهای جاری)-(۱)، و کل ارقام تعهدی الگویی برای پیش‌بینی تجدیدارائه صورتهای مالی ارائه شد.</p>

در تحقیقات مورد اشاره، برخی عوامل، ردپای پر رنگتری دارد که در ادامه نقش این عوامل در تجدید ارائه صورتهای مالی تشریح می‌شود.

سوداوری

فشار برای حفظ یا افزایش سطح رشد شرکت و تمایل به جذب تأمین مالی برون سازمانی با هزینه کم از جمله عواملی است که انگیزه بیش‌نمایی سود را افزایش می‌دهد. تلاش برای حفظ سطح رشد سوداوری مورد انتظار بازار به‌عنوان یکی از عوامل انگیزاننده مدیریت سود و گزارشگری متقلبانانه معرفی شده است. بازده داراییها یکی از معیارهای سنجش سوداوری شرکت است که توان شرکت را برای استفاده از داراییها به منظور ایجاد سود نشان می‌دهد. کاهش این نسبت می‌تواند انگیزه مدیریت سود باشد؛ زیرا نشاندهنده ناتوانی مدیریت در استفاده از داراییها به منظور ایجاد سود است. چنین وضعیتی می‌تواند با

تأثیر منفی بر ذهنیت سهامداران، موقعیت کاری مدیریت شرکت و پاداش مورد انتظار وی را تهدید کند و از سوی دیگر، توان شرکت در جذب سرمایه و اعتبار مالی کاهش دهد. به نظر می‌رسد شرکتهایی که از توان رقابتی کمتری برخوردارند، با دستکاری اطلاعات مالی تلاش می‌کنند خود را از آنچه هستند، موفقتر نشان دهند. نیاز به برآوردن انتظارات بازار برای مدیریت این قبیل شرکت‌ها انگیزه تقلب ایجاد می‌کند. زمانی که رشد شرکت کند می‌شود یا روند نامطلوب به خود می‌گیرد، مدیریت تلاش می‌کند با بیش نمایی فروش و سایر معیارهای رشد، وضعیت را مناسب جلوه دهد (مور^{۲۸}، ۲۰۰۷).

افزایش سرمایه، گرفتنی بدهی بلندمدت و اهرم مالی زیاد

توان جذب سرمایه و منابع مالی و نیز هزینه سرمایه، هر دو به وضعیت مالی شرکت وابسته است. یکی از مهمترین ابزارهای سنجش وضعیت مالی شرکت ارقام و اطلاعات حسابداری است. این امر به مدیریت شرکتها انگیزه می‌دهد که از طریق دستکاری ارقام حسابداری، وضعیت مالی شرکت را بهتر نشان دهند و سرمایه بیشتری جذب کنند. اهمیت جذب سرمایه تا آنجا است که دیچو و همکاران^{۲۹} (۱۹۹۶) آن را مهمترین دلیل دستکاری سود توسط شرکتهایی می‌دانند که مرتکب تقلب در گزارشگری مالی شده‌اند. اهرم مالی زیاد نیز علاوه بر اینکه توان جذب سرمایه و اعتبار توسط شرکت را کاهش می‌دهد، نشانه‌ای از مشکلات و فشار مالی است.

هر چند هنوز مقرر کردن محدودیتهای وابسته به ارقام حسابداری در قراردادهای تسهیلات مالی در ایران رواج نیافته است توجه به اینکه سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان ترجیح می‌دهند وجوه خود را در اختیار شرکتهای موفقتر قرار دهند تا نسبت به جریانهای نقدی آینده اطمینان بیشتری داشته باشند، تأمین مالی می‌تواند به‌عنوان یکی از انگیزه‌های احتمالی مدیریت شرکت از انجام تعدیلات سنواتی مد نظر قرار گیرد.

تغییر مدیریت و طول دوره تصدی مدیریت

تغییر مدیریت چند ماه قبل یا بعد از تجدیدارائه صورتهای مالی حکایت دارد که مدیریت مستقیماً در مدیریت سود نقش دارد یا در نظارت یا کشف این گونه اقدامات در شرکت ناموفق بوده است. مدیران ارشد نقش ممتازی در شرکت دارند که به واسطه آن می‌توانند کنترل‌های داخلی را دور بزنند و بر گزارشگری مالی تأثیرگذار باشند. این نقش ممتاز امکان مدیریت سود را به آنها می‌دهد (مور، ۲۰۰۷). فانینگ و کاگر^{۳۰} (۱۹۹۸) دو سناریو در مورد تغییر مدیریت ارشد در زمان وقوع تقلب پیشنهاد می‌کنند: سناریوی نخست این است که هیئت مدیره یا سایر مدیران از اقدامات متقلبانه مدیر عامل یا مدیر مالی شرکت با خبر شده‌اند و از آنها می‌خواهند که شرکت را ترک کنند. در سناریوی دوم، مدیر عامل یا مدیر مالی متقلب شرکت با این تصور که اقدامات متقلبانه آنها به زودی کشف خواهد شد، پیش از بر ملا شدن آن، شرکت را ترک می‌کنند.

پاداش مدیریت

یکی از رایجترین طرحهای پاداش مدیران، طرحهای پاداش مبتنی بر ارقام حسابداری است. با پذیرفتن فرض فرصت‌طلبی افراد، می‌توان انتظار داشت که مدیرانی که بر مبنای ارقام حسابداری پاداش می‌گیرند با هدف حداکثر نمودن منافع شخصی، این ارقام را دستکاری کنند. هیلی^{۳۱} (۱۹۸۵) مواردی را تشریح می‌کند که مدیریت به دلیل وجود طرحهای پاداش مبتنی بر ارقام حسابداری برای دستکاری فرصت‌طلبانه اطلاعات حسابداری انگیزه دارد. به اعتقاد وی در مواردی که مدیر به سطح تعیین شده سود دست یابد، روشهای حسابداری را برمی‌گزیند که پاداش او را حداکثر کند. در وضعیتی که انتظار نمی‌رود سود به سطح از پیش تعیین شده برسد، مدیر روشهایی را انتخاب می‌کند که سود دوره جاری را کمتر، و سود دوره‌های آینده را بیشتر کند تا امکان رسیدن به سطح تعیین شده در دوره بعد فراهم شود.

تغییر حسابرس

از جمله دلایل تغییر حسابرس می‌توان به انگیزه و تلاش مدیریت به منظور مخفی کردن گزارشگری متقلبانه و مدیریت سود اشاره کرد. نتایج برخی تحقیقات نیز مؤید این است که تجدیدارائه صورتهای مالی می‌تواند با تغییر حسابرس شرکت در رابطه باشد (نظیر دیفوند و جیامبالو^{۳۲}، ۱۹۹۱؛ گروه مشاوره هورون^{۳۳}، ۲۰۰۳، و مور، ۲۰۰۷).

استقلال حسابرس

یکی از ساختارهای حاکمیت شرکتی، استقلال حسابرس از واحد مورد رسیدگی است. یکی از مواردی که می‌تواند بر استقلال حسابرس تأثیرگذار باشد، خدمات غیرحسابرسی است. ارائه خدماتی نظیر ایجاد و اجرای سامانه‌های اطلاعاتی کامپیوتری و حسابرسی داخلی به دلیل ایجاد وابستگی اقتصادی حسابرس به شرکت تحت حسابرسی، می‌تواند تمایل حسابرس برای بحث با شرکت در مورد ارائه نادرست صورتهای مالی کاهش دهد و استقلال حسابرس را تهدید کند. یکی دیگر از عوامل اثرگذار بر استقلال حسابرس، اندازه مؤسسه حسابرسی است. در مواردی که بخش عمده درآمد مؤسسه از مشتری خاصی تأمین می‌شود، استقلال حسابرس کاهش می‌یابد. علاوه بر این، مؤسسات حسابرسی بزرگتر، نیروهای متخصص بیشتری در اختیار دارند و قادرند حسابرسی را با کارایی و اثربخشی بیشتری انجام دهند. عدم استقلال حسابرس می‌تواند موجب اظهارنظر مقبول درباره صورتهای مالی شود که مطابق استانداردهای حسابداری تهیه و ارائه نشده است.

اندازه شرکت

یکی از ویژگیهای شرکتهای بزرگتر، که بر ساختار مالی آنها تأثیر دارد، اندازه شرکت است. هر چه اندازه شرکت بزرگتر باشد، دستورالعملها، و روشهای شرکت عینی‌تر می‌شود. کارشناسان شرکت به اندازه کافی مهارت دارند. بنابراین با توجه به تجربه و امکانات شرکت و تدوین منطقی ساختار سازمانی و مشخص بودن اهداف شرکت میزان اشتباهات

حسابداری به حداقل ممکن کاهش پیدا می‌کند. در حالی که در شرکتهای کوچکتر به دلیل محدودیت امکانات مالی، امکان استخدام کارشناسان و تأسیس واحد مستقلی به منظور تعیین روشهای حسابداری مورد نیاز شرکت وجود ندارد و از سوی دیگر، دستورالعملهای شرکت، عینیت کمتری دارد. بنابراین، انتظار می‌رود که در این شرکتهای خطای بیشتری در ارائه اطلاعات حسابداری وجود داشته باشد (سجادی، ۱۳۸۳).

روش‌شناسی

در صورتی که تجدید ارائه صورتهای مالی به صورت هدفمند انجام گرفته باشد، وقوع آن تحت تأثیر عواملی است. برخی پژوهشها چنین عواملی را در سایر کشورها مشخص کرده‌اند. در اینجا به دنبال شناسایی این عوامل در ایران هستیم. پرسش این است که کدام عوامل بر تجدید ارائه صورتهای مالی در ایران تأثیر دارد.

این تحقیق در دو مرحله انجام گرفته است. در ابتدا از طریق مصاحبه با ۵۰ نفر از متخصصان حسابداری و گزارشگری مالی، عوامل بالقوه مؤثر بر تجدید ارائه صورتهای مالی مشخص شد؛ سپس بر مبنای داده‌های واقعی شرکتهای مهمت این عوامل در تبیین پدیده تجدید ارائه صورتهای مالی ارزیابی گردید. ترکیب و ویژگیهای افراد مصاحبه شونده به صورت جدول شماره ۲ است.

جدول شماره ۲: آمار توصیفی مصاحبه‌شوندگان

۵۰	تعداد افراد مصاحبه شده
۳۱	عضو جامعه حسابداران رسمی ایران
۲۴	مدرس دانشگاه در رشته حسابداری
۵۰	تعداد افراد با مدرک حسابداری
۱۴	تعداد افراد با مدرک کارشناسی
۲۴	تعداد افراد با مدرک کارشناسی ارشد
۱۲	تعداد افراد با مدرک دکتری و دانشجوی دکتری

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار است. نمونه انتخابی دارای شرایط زیر است:

۱- تاریخ پذیرش آنها در بورس قبل از سال ۱۳۸۳، و تا پایان سال ۱۳۸۸ نیز در فهرست شرکتهای بورسی باشند.

۲- سال مالی به پایان اسفند منتهی باشد و در دوره مورد بررسی، تغییر سال مالی نداده باشند.

شرکتهای سرمایه گذاری، مالی و واسطه گری به دلیل اینکه نسبتهای مالی متفاوتی نسبت به سایر شرکتهای دارند از نمونه انتخابی حذف شده اند. جدول شماره ۳ بیانگر چگونگی استخراج نمونه آماری تحقیق است.

جدول شماره ۳: نمونه آماری تحقیق

۳۳۷	تعداد شرکتهای عضو جامعه آماری در پایان سال ۱۳۸۸
	کسر می شود:
(۱۹)	شرکتهایی که پذیرش آنها در بورس بعد از سال ۱۳۸۳ بوده، و یا تا پایان سال ۱۳۸۸ از فهرست شرکتهای بورسی حذف شده اند.
(۶۸)	شرکتهایی که سال مالی آنها به پایان اسفند منتهی نبوده، و یا در دوره مورد بررسی، تغییر سال مالی داده اند.
(۵۵)	شرکتهای سرمایه گذاری، مالی و واسطه گری
	اضافه می شود:
۷	شرکتهایی که بیش از یک ویژگی بالا را دارند.
<u>۲۰۲</u>	تعداد شرکتهای عضو نمونه آماری

متغیرهای الگوی تحقیق

متغیر وابسته، وقوع تجدید ارائه صورتهای مالی است. این متغیر به لحاظ ماهیت، کیفی است، اما با نسبت دادن اعداد صفر و یک به وقوع و عدم وقوع آن به یک متغیر کمی گسسته تبدیل می شود. تجدید ارائه صورتهای مالی زمانی رخ می دهد که ارقام مقایسه ای

صورت‌های مالی دوره‌های گذشته به دلیل تغییر روش حسابداری در دوره جاری یا اصلاح اشتباهات حسابداری دوره‌های گذشته ارائه مجدد شود.

جدول شماره ۴: عوامل ارائه شده به مصاحبه‌شوندگان، و تحلیل امتیازات

تایید	سطح معنی‌داری	مقدار t	انحراف معیار	میانگین	عوامل مورد پرسش
عوامل مرتبط با وضعیت و عملکرد مالی شرکت					
✓	۰/۰۱	۲/۷۱	۰/۷۳	۲/۲۸	۱ سودآوری کم
x	۰/۰۰	-۲/۹۱	۰/۸۷	۱/۶۴	۲ گرفتن وام
✓	۰/۱۰	۱/۶۴	۰/۸۵	۲/۲	۳ اهرم مالی زیاد
✓	۰/۹۰	-۰/۱۶	۰/۸۹	۱/۹۸	۴ افزایش سرمایه
عوامل مدیریتی					
✓	۰/۸۵	۰/۱۸	۰/۷۹	۲/۰۲	۵ دوره تصدی مدیریت
✓	۰/۱۳	۱/۵۳	۰/۷۴	۲/۱۶	۶ تغییر مدیریت
✓	۰/۵۰	۰/۶۸	۰/۸۳	۲/۰۸	۷ پاداش مدیریت
عوامل حسابرسی					
✓	۰/۶۹	۰/۴۰	۰/۷۰	۲/۰۴	۸ اندازه مؤسسه حسابرسی
✓	۰/۱۰	۱/۶۹	۰/۸۳	۲/۲	۹ چرخش حسابرسان مستقل
x	۰/۰۰	-۳/۴۴	۰/۷۶	۱/۶۲	۱۰ حسابرسی شرکت توسط سازمان حسابرسی یا مؤسسه مفیدراهربر
x	۰/۰۰	-۳/۴۹	۰/۶۸	۱/۶۶	۱۱ ارائه خدمات غیرحسابرسی از سوی حسابرس
سایر عوامل					
✓	۰/۰۰	۳/۷۰	۰/۷۵	۲/۳۸	۱۲ اندازه شرکت

متغیرهای مستقل، عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورت‌های مالی است که از طریق تحلیل داده‌های مصاحبه با خبرگان تعیین شده است. در این تحقیق از شیوه مصاحبه سازمان‌یافته

استفاده شده است. در این مصاحبه، نخست مجموعه‌ای از عواملی، که به تأیید تحقیقات پیشین در سایر کشورها بر تجدید ارائه صورتهای مالی اثرگذار است، به مصاحبه شونده‌گان ارائه، و از آنان درخواست شد که نظر خود را با بیان یکی از پاسخهای «بدون تأثیر»، «با تأثیر اندک» و «کاملاً تأثیرگذار» ارائه کنند.

استفاده از شیوه مصاحبه سازمان یافته این امکان را فراهم ساخت که به منظور تحلیل مصاحبه‌ها روش آزمون مقایسه میانگین به کار رود؛ بدین منظور به هر یک از پاسخهای «بدون تأثیر»، «با تأثیر اندک» و «کاملاً تأثیرگذار» به ترتیب امتیازهای ۱ تا ۳ اختصاص یافت و میانگین امتیازهای هر یک از عوامل با میانگین امتیازها (رقم ۲) مقایسه شد؛ بدین ترتیب، عواملی که تفاوت میانگین امتیازهای آنها با رقم ۲ در سطح خطای ۵ درصد معنادار بود و رقم t محاسبه شده برای آنها منفی بود (عواملی که میانگین آنها به طور معنی‌دار کوچکتر از ۲ باشد)، حذف شد و بقیه به عنوان عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورتهای مالی در ایران مدنظر قرار گرفت. عوامل نهایی در ستون تأیید جدول شماره ۴ مشخص شده است.

در این تحقیق، توان اعتماد مصاحبه با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه شده است. مقدار آلفا، با استفاده از نرم‌افزار SPSS، ۰/۸۷۶ درصد محاسبه شد.

پس از تعیین عوامل اثرگذار بر تجدید ارائه صورتهای مالی، لازم است تعریف عملیاتی از آنها ارائه شود تا امکان جمع‌آوری داده‌های مربوط فراهم گردد. در جدول شماره ۵ تعریف عملیاتی هر یک از عوامل عرضه شده است.

جدول شماره ۵: تعریف عملیاتی عوامل مؤثر بر تجدیدارائه صورتهای مالی

عوامل	تعریف عملیاتی
عوامل مرتبط با وضعیت و عملکرد مالی شرکت	
۱ سودآوری	نسبت بازده داراییها (نسبت سود خالص تجدیدارائه شده به کل داراییها)
۲ اهرم مالی	نسبت کل بدهیها به کل داراییهای شرکت
۳ افزایش سرمایه	به شرکت‌هایی که طی دوره مالی از طریق افزایش سرمایه تأمین مالی نموده‌اند عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر اختصاص می‌یابد.
عوامل مدیریتی	
۴ دوره تصدی مدیریت	تعداد سالهای تصدی مدیر عامل در این سمت
۵ تغییر مدیریت	در صورت عدم تغییر مدیر عامل شرکت نسبت به سال قبل، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر اختصاص می‌یابد.
۶ پاداش مدیریت	نسبت مبلغ پاداش مدیریت به قدرمطلق سود یا زیان خالص
عوامل حسابرسی	
۸ اندازه مؤسسه حسابرسی	در صورتی که حسابرس شرکت، طبق فهرست ارائه شده توسط جامعه حسابداران رسمی ایران، جزء مؤسساتی باشد که درامدی بیش از میانگین درآمد مؤسسات حسابرسی دارد، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر اختصاص می‌یابد.
۹ چرخش حسابرسان مستقل	در صورت تغییر حسابرس مستقل شرکت نسبت به سال قبل، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر اختصاص می‌یابد.
سایر عوامل	
۱۰ اندازه شرکت	لگاریتم طبیعی مجموع داراییهای شرکت

یافته‌های پژوهش

جدول ۶ تعداد و درصد شرکتهای با صورتهای مالی تجدیدارائه شده را طی سالهای ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹ نشان می‌دهد. طی دوره مورد بررسی بیش از ۷۰ درصد شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، صورتهای مالی خود را تجدیدارائه کرده‌اند. در شرکتهای

پذیرفته شده در بورسهای اصلی امریکا این رقم در بالاترین حد خود در سال ۲۰۰۶، به عدد ۶/۸ درصد رسیده بود (دیوان محاسبات امریکا، ۳۴، ۲۰۰۶).

جدول شماره ۶: فراوانی شرکتهایی که صورتهای مالی خود را تجدید ارائه کرده‌اند.

سال	تعداد کل شرکتهای مورد بررسی	تعداد شرکتهای تجدید ارائه شده	درصد شرکتهای تجدید ارائه شده
۱۳۸۳	۲۰۲	۱۶۶	۸۲/۱
۱۳۸۴	۲۰۲	۱۶۷	۸۲/۶
۱۳۸۵	۲۰۲	۱۵۸	۷۸/۲
۱۳۸۶	۲۰۲	۱۵۰	۷۴/۲
۱۳۸۷	۲۰۲	۱۵۸	۷۸/۲
۱۳۸۸	۲۰۲	۱۵۹	۷۸/۷
۱۳۸۹	۲۰۲	۱۵۹	۷۸/۷

نتایج تحلیل توصیفی مربوط به متغیرهای مستقل تحقیق نیز در جدول شماره ۷ ارائه شده است. طبق اطلاعات عرضه شده در این جدول، میانگین بازده داراییهای شرکتهای مورد بررسی ۰/۱۱، و میانگین اهرم مالی آنها ۰/۶۸ است. میانگین افزایش سرمایه ۰/۲۴ است که با توجه به اینکه مقدار این متغیر صفر و یک است، نشان می‌دهد که در بیشتر سال - شرکتهای افزایش سرمایه رخ نداده است. میانگین دوره تصدی مدیریت ۳/۳۳ سال است. متغیر تغییر مدیریت نیز تنها اندازه صفر و یک دارد و میانگین ۰/۴۶ حاکی از برابری نسبی سال - شرکتهایی که در آنها تغییر مدیریت رخ داده با سایر سال - شرکتهای است. میانگین نسبت پاداش مدیریت به قدرمطلق سود یا زیان خالص ۰/۰۱ است. اندازه مؤسسه حسابرسی و چرخش حسابرس مستقل نیز تنها مقادیر صفر و یک دارد. در نتیجه میانگین ۰/۸۵ برای اندازه مؤسسه حسابرسی به معنی است که حسابرس بیشتر سال - شرکتهای مورد بررسی جزء موسسات بزرگ به شمار می‌رود و میانگین ۰/۳۹ برای چرخش حسابرس مستقل از عدم تغییر حسابرس شرکت در بیشتر سال - شرکتهای مورد بررسی

دارد. میانگین لگاریتم طبیعی جمع داراییهای سال - شرکتهای مورد بررسی نیز رقم ۱۳/۰۳ است.

جدول شماره ۷: آمار توصیفی مربوط به متغیرهای مستقل تحقیق

نام متغیر	نماد	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
سوداوری	ROA	۰/۱۱	۰/۱۳	-۱/۰۷	۰/۶۴
اهرم مالی	LEV	۰/۶۸	۰/۱۵	۰/۰۲	۱/۴۲
افزایش سرمایه	CAP	۰/۲۴	۰/۴۲	۰/۰۰	۱/۰۰
دوره تصدی مدیریت	MDUR	۳/۳۳	۲/۳۹	۱/۰۰	۱۶/۰۰
تغییر مدیریت	MCH	۰/۴۶	۰/۴۹	۰/۰۰	۱/۰۰
پاداش مدیریت	COM	۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۰۰	۰/۶۹
اندازه مؤسسه حسابرسی	ASIZ	۰/۸۵	۰/۳۴	۰/۰۰	۱/۰۰
چرخش حسابرسی مستقل	ACH	۰/۳۹	۰/۴۹	۰/۰۰	۱/۰۰
اندازه شرکت	SIZE	۱۳/۰۳	۱/۳۳	۹/۷۷	۱۸/۱۹

میزان همبستگی بین تجدید ارائه صورتهای مالی و متغیرهای مستقل الگو در جدول شماره ۸ ارائه شده است. ارقام این جدول نشان می‌دهد که تجدید ارائه صورتهای مالی با سوداوری، افزایش سرمایه، دوره تصدی مدیریت و اندازه مؤسسه حسابرسی همبستگی منفی و با سایر متغیرها همبستگی مثبت دارد.

جدول شماره ۸: همبستگی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل الگو

ضریب همبستگی	ROA	LEV	CAP	MDUR	MCH	COM	ASIZ	ACH	SIZE
RES اسپیرمن	-۰/۵۳۸	۰/۵۵۵	-۰/۰۰۲	-۰/۰۳۸	۰/۳۸۴	۰/۰۱۷	-۰/۱۵۰	۰/۳۳۰	۰/۰۴۵

جدول ۹ همبستگی بین متغیرهای مستقل الگو را نشان می‌دهد. از آنجا که برخی متغیرها کیفی است و تنها رقم صفر و یک دارد، هم ضریب همبستگی پیرسون و هم

ضریب همبستگی اسپیرمن محاسبه و عرضه شده است. همبستگی ضعیف بین متغیرهای الگو، بیانگر همپوشانی اندک آنها و در نتیجه جدا بودن آنها از یکدیگر است.

جدول شماره ۹: ماتریس همبستگی بین متغیرهای مستقل الگو

SIZE	ACH	ASIZ	COM	MCH	MDUR	CAP	LEV	ROA	ضریب همبستگی		
								پیرسون ۱/۰۰	ROA		
								اسپیرمن ۱/۰۰			
							پیرسون ۱/۰۰ -۰/۰۵۵	LEV			
							اسپیرمن ۱/۰۰ -۰/۰۵۲				
						پیرسون ۱/۰۰ -۰/۰۹۳	CAP	۰/۰۶۵			
						اسپیرمن ۱/۰۰ -۰/۰۸۵		۰/۰۶۶			
					پیرسون ۱/۰۰ -۰/۰۴۶	MDUR	-۰/۰۸۰	۰/۰۰۳			
					اسپیرمن ۱/۰۰ -۰/۰۳۶		-۰/۰۶۶	۰/۰۴۱			
				پیرسون ۱/۰۰ -۰/۱۸۵	MCH	-۰/۰۱۷	۰/۲۴۴	-۰/۲۴۶			
				اسپیرمن ۱/۰۰ -۰/۱۹۴		-۰/۰۱۷	۰/۲۳۸	-۰/۲۴۹			
			پیرسون ۱/۰۰ -۰/۰۱۳	COM	۰/۰۲۲	۰/۰۱۹	۰/۰۱۹	-۰/۰۲۹			
			اسپیرمن ۱/۰۰ ۰/۰۰۲		۰/۰۷۱	۰/۰۳۷	-۰/۰۵۴	۰/۰۸۲			
			پیرسون ۱/۰۰ -۰/۰۲۸	ASIZ	-۰/۰۳۲	-۰/۰۴۳	۰/۰۴۳	-۰/۱۰۷	۰/۰۹۶		
			اسپیرمن ۱/۰۰ -۰/۰۰۵		-۰/۰۳۲	-۰/۰۵۶	۰/۰۴۳	-۰/۰۹۵	۰/۱۳۳		
			پیرسون ۱/۰۰ -۰/۰۵۸	ACH	۰/۰۳۱	۰/۰۸۳	-۰/۰۰۴	-۰/۰۲۵	۰/۱۸۰	-۰/۱۳۳	
			اسپیرمن ۱/۰۰ -۰/۰۵۸		۰/۰۲۶	۰/۰۸۳	۰/۰۰۶	-۰/۰۲۵	۰/۱۸۱	-۰/۱۴۹	
			پیرسون ۱/۰۰ -۰/۰۱۶	SIZE	۰/۰۸۷	-۰/۱۵۷	۰/۰۲۵	-۰/۰۸۱	۰/۱۰۸	۰/۰۵۹	-۰/۰۱۲
			اسپیرمن ۱/۰۰ -۰/۰۲۰		۰/۱۰۰	-۰/۱۹۷	۰/۰۲۰	-۰/۰۷۰	۰/۱۰۱	۰/۰۵۱	۰/۰۰۷

پس از گردآوری داده‌ها، الگوی تحقیق با استفاده از نرم افزار ایویوز شش تخمین زده شد. به منظور تخمین الگو از روش رگرسیون لجستیک استفاده شد و برای جبران محدودیت تعداد داده‌های تحقیق، روش داده‌های تلفیقی^{۳۵} مورد استفاده قرار گرفت. در

جدول شماره ۱۰ ضرایب الگوی عوامل مؤثر بر تجدیدارائه صورتهای مالی عرضه شده است.

جدول شماره ۱۰: خلاصه نتایج الگوی رگرسیون

$$RES_t = \beta_0 + \beta_1 ROA_t + \beta_2 LEV_t + \beta_3 CAP_t + \beta_4 MDUR_t + \beta_5 MCH_{t+1} + \beta_6 COM_t + \beta_7 ASIZ_t + \beta_8 ACH_{t+1} + \beta_9 SIZE_t + e_i$$

نام متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری
عرض از مبدأ	۰/۴۸۲۲	۰/۳۵۹۳	۱/۳۴۲۰	۰/۱۷۹۹
ROA	-۰/۷۴۶۰	۰/۱۰۴۹	-۷/۱۰۸۹	۰/۰۰۰۰
LEV	۱/۰۸۹۱	۰/۰۸۰۳	۱۳/۵۶۸۶	۰/۰۰۰۰
CAP	۰/۰۳۱۷	۰/۰۲۰۰	۱/۵۸۵۶	۰/۱۱۳۱
MDUR	۰/۰۱۷۸	۰/۰۰۶۱	۲/۹۴۱۱	۰/۰۰۳۳
MCH	۰/۱۴۵۴	۰/۰۱۸۷	۷/۷۶۵۸	۰/۰۰۰۰
COM	۰/۱۳۸۳	۱/۰۳۰۳	۰/۱۳۴۳	۰/۸۹۳۲
ASIZ	-۰/۱۴۶۷	۰/۰۳۰۷	-۴/۷۷۹۶	۰/۰۰۰۰
ACH	۰/۱۲۰۱	۰/۰۱۷۴	۶/۸۸۲۳	۰/۰۰۰۰
SIZE	-۰/۰۳۲۹	۰/۰۲۷۲	-۱/۲۰۹۴	۰/۲۲۶۸
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۷۳۸			
آماره دوربین واتسن (DW)	۱/۹۵۲۱			
آماره F	۸/۷۶۳۸			
معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰			

ابتدا برای تعیین روش آماری از آزمون F برای انتخاب از بین روشهای تأثیرات مشترک و تأثیرات ثابت و از آزمون هاسمن به منظور انتخاب از بین روشهای تأثیرات ثابت و تأثیرت تصادفی استفاده شد و سرانجام با توجه به اندازه‌های به دست آمده از روش تأثیرات ثابت برای برآورد این الگو استفاده گردید. اطلاعات جدول شماره ۱۰ نشان می‌دهد که الگو بخوبی برازش شده است؛ زیرا ضریب تعیین تعدیل شده الگو ۵۷ است که نشان می‌دهد الگو از توان توضیح دهنده‌گی زیادی برخوردار است. بررسی آماره F رگرسیون نیز حکایت از توان توضیح دهنده‌گی زیاد الگو دارد؛ زیرا در سطح خطای کمتر از ۵ درصد معنادار است؛ هم‌چنین بررسی آماره دوربین واتسن نیز بیانگر نبودن همبستگی سریالی قوی بین اجزای اخلال الگوی رگرسیون است. دلیل این امر، تمایل آماره دوربین واتسن به سمت عدد ۲ است.

ارقام جدول حکایت دارد که سوداوری (بازده داراییها) با تجدید ارائه صورتهای مالی ارتباط منفی دارد. همانطور که بیان شد برای محاسبه این متغیر سود خالص تجدید ارائه شده مد نظر قرار گرفت تا اثر وضعیت سوداوری شرکت، قبل از اشتباهات حسابداری، بر تجدید ارائه صورتهای مالی مشخص شود. منفی بودن این رابطه بدین معنی است که اشتباهات حسابداری در شرکتهای با مشکل سوداوری بیشتر است. بررسی سروری مهر (۱۳۸۵) نشان داده است که تعدیلات سنواتی در اغلب شرکتهای مورد بررسی آن تحقیق، ماهیت کاهنده سود انباشته داشته است. این موضوع می تواند به این معنی باشد که شرکتهای با مشکل سوداوری سعی دارند با ارتکاب اشتباهاتی سود بیشتری گزارش کنند که موجب افزایش سود خالص می شود.

متغیر اهرم مالی ضریب مثبت دارد و بیشترین همبستگی را نیز با متغیر وابسته الگو دارد. ارتباط مثبت اهرم با تجدید ارائه صورتهای مالی حکایت دارد که هر چه شرکت بیشتر تحت فشار مالی باشد با احتمال بیشتری دست به اشتباهات حسابداری و دستکاری سود می زند.

مدت تصدی مدیر عامل در سمت خود با تجدید ارائه صورتهای مالی ارتباط مثبت دارد که بیانگر افزایش احتمال تجدید ارائه صورتهای مالی در شرکتهایی است که مدیریت آنها طی سالهای گذشته تغییر نکرده است. ممکن است این رابطه به این دلیل باشد که طولانی شدن مدت همکاری مدیر با شرکت، این فرصت را برای مدیر فراهم می آورد که کنترلهای داخلی را به راحتی دور بزند و تبانی بهتری با مسئولان مالی و حسابداری برقرار کند به رغم این موضوع در سال تغییر مدیریت، احتمالاً شاهد تجدید ارائه صورتهای مالی خواهیم بود. ارتباط مثبت تغییر مدیریت با تجدید ارائه صورتهای مالی می تواند به این دلیل باشد که دلیل برکناری مدیر سابق، تقلب یا اشتباهات حسابداری است.

اندازه مؤسسه حسابرسی با تجدید ارائه صورتهای مالی رابطه منفی دارد؛ به عبارت دیگر در شرکتهایی که توسط مؤسسات بزرگ حسابرسی می شوند، تجدید ارائه صورتهای مالی از سایر شرکتهای کمتر رخ می دهد. مؤسسات بزرگتر استقلال بیشتر و وابستگی کمتری به درآمد حسابرسی شرکت خاصی دارند. علاوه بر این آنها می توانند روشهای حسابرسی

را با کارایی و اثربخشی بیشتری اجرا، و در نتیجه اشتباهات حسابداری را بموقع شناسایی و اصلاح کنند.

نتایج شده در جدول شماره ۱۰ نشان می‌دهد که تغییر حسابرس می‌تواند با تجدیدارائه صورتهای مالی همراه باشد. ارتباط مثبت تغییر حسابرس با تجدید ارائه صورتهای مالی می‌تواند به این سبب باشد که حسابرس جایگزین برخی توافقات میان حسابرس پیشین و شرکت مورد بررسی را نمی‌پذیرد و از شرکت می‌خواهد که نسبت به اصلاح آنها اقدام کند.

به طور کلی، جمع‌بندی آنچه گفته شد نشان از این دارد که تجدیدارائه صورتهای مالی در شرکتهایی که مشکل سودآوری و فشار مالی و ساختارهای حاکمیت شرکتی ضعیفتری دارند از سایر شرکتهای بیشتر دیده می‌شود.

به منظور دست یافتن به آگاهی بیشتری درباره عوامل مؤثر بر تجدیدارائه صورتهای مالی، متغیرهای تحقیق به سه گروه تقسیم شد: (۱) متغیرهای مدیریتی (۲) متغیرهای حسابرسی (۳) سایر متغیرها شامل متغیرهای مربوط به وضعیت مالی و عملکرد شرکت. پس از این تقسیم بندی، سه الگوی دیگر تخمین زده شد تا اثر هر یک از این عوامل سه گانه جدا بررسی شود.

جدول شماره ۱۱: الگوی عوامل مدیریتی مؤثر بر تجدید ارائه صورتهای مالی در ایران

$$RES_t = \beta_0 + \beta_1 MDUR_t + \beta_2 MCH_{t+1} + \beta_3 COM_t + e_t$$

نام متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری
عرض از مبدأ	۰/۶۲۰	۰/۰۳۰۳	۲۰/۴۵۵۴	۰/۰۰۰۰
MDUR	۰/۰۱۸	۰/۰۲۲۷	۲/۶۴۱۵	۰/۰۰۸۴
MCH	۰/۲۳۵	۱/۲۹۰۱	۱۰/۳۴۵۴	۰/۰۰۰۰
COM	-۰/۳۱۹	۰/۰۰۷۱	-۰/۲۴۷۷	۰/۸۰۴۴
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۳۳۰۵			
آماره دوربین واتسن (DW)	۲/۰۴۷۶			
آماره F	۳/۹۳۱۵			
معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰			

همان‌طور که جدول ۱۱ نشان می‌دهد، عوامل مدیریتی قادر به توضیح ۳۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته، یعنی تجدید ارائه صورتهای مالی در ایران است. از میان سه متغیر مدیریتی انتخاب شده، طول دوره تصدی مدیریت و تغییر مدیریت به طور معنی‌دار با تجدید ارائه رابطه مثبت دارد، اما رابطه پاداش مدیریت با تجدید ارائه صورتهای مالی قابل تأیید نیست.

جدول شماره ۱۲: الگوی عوامل حسابرسی مؤثر بر تجدید ارائه صورتهای مالی در ایران

$RES_t = \beta_0 + \beta_1 ASIZ_t + \beta_2 ACH_{t+1} + e_t$				
نام متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری
عرض از مبدأ	۰/۸۸۷۷	۰/۰۳۵۷	۲۴/۸۹۸۹	۰/۰۰۰۰
ASIZ	-۰/۱۹۵۵	۰/۰۳۸۵	-۵/۰۷۸۱	۰/۰۰۰۰
ACH	۰/۱۸۰۴	۰/۰۲۱۶	۸/۳۴۶۵	۰/۰۰۰۰
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۳۲۵۲			
آماره دوربین واتسن (DW)	۲/۰۹۳۰			
آماره F	۳/۸۷۵۶			
معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰			

ارقام جدول شماره ۱۲ نشان می‌دهد که متغیرهای حسابرسی ۳۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته، یعنی تجدید ارائه صورتهای مالی را توضیح می‌دهد. تجدید ارائه صورتهای مالی با اندازه مؤسسه حسابرسی رابطه معنی‌دار منفی، و با تغییر حسابرس رابطه معنی‌دار مثبت دارد.

جدول شماره ۱۳: الگوی سایر عوامل شامل متغیرهای مربوط به وضعیت مالی و عملکرد شرکت

$$RES_t = \beta_0 + \beta_1 ROA_t + \beta_2 LEV_t + \beta_3 CAP_t + \beta_4 SIZE_t + e_t$$

نام متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری
عرض از مبدأ	۰/۰۵۸۰	۰/۱۳۶۶	۰/۴۲۴۸	۰/۶۷۱۰
SIZE	۰/۰۰۳۸	۰/۰۰۹۶	۰/۳۹۷۵	۰/۶۹۱۰
LEV	۱/۱۱۳۰	۰/۰۷۵۴	۱۴/۷۵۹۰	۰/۰۰۰۰
ROI	-۱/۰۵۷۰	۰/۰۹۹۴	-۱۰/۶۳۷۷	۰/۰۰۰۰
CAP	۰/۰۳۸۹	۰/۰۲۰۲	۱/۹۲۳۱	۰/۰۵۴۷
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۳۶۴۱			
آماره دورین واتسن (DW)	۱/۵۸۴۷			
آماره F	۱۷۴/۳۶۹۱			
معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰			

ارقام جدول ۱۳ حکایت دارد که الگوی مربوط به سایر عوامل، قادر به توضیح ۳۶ درصد از تغییرات تجدید ارائه صورتهای مالی است. از میان متغیرهای انتخابی، تنها رابطه اهرم مالی و سوداوری در سطح اطمینان ۹۵ درصد قابل تأیید است که رابطه اهرم مالی با تجدید ارائه صورتهای مالی مثبت و رابطه سوداوری منفی است.

جمع بندی و نتیجه گیری

هدف این تحقیق شناسایی عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورتهای مالی در ایران بود؛ بدین منظور، نخست عوامل مؤثر از طریق مصاحبه سازمان یافته با خبرگان تعیین شد و پس از آن با استفاده از رگرسیون لجستیک و به روش داده‌های تلفیقی، الگوی مورد نظر تخمین زده شد.

داده‌های توصیفی ارائه شده در این تحقیق نشان‌دهنده رواج بسیار زیاد تجدید ارائه صورتهای مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی سالهای ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹ بود. بررسی همبستگی میان تجدید ارائه صورتهای مالی و عوامل مؤثر بر آن،

حکایت از همبستگی نسبتاً قوی میان تجدید ارائه صورتهای مالی و سوداوری، اهرم مالی، تغییر مدیریت شرکت و تغییر حسابر س داشت.

الگوی تخمین زده نیز نشان داد که سوداوری، اهرم مالی، طول دوره تصدی مدیریت، تغییر مدیریت، تغییر حسابر س و اندازه مؤسسه حسابر سی بر وقوع تجدید ارائه صورتهای مالی مؤثر است. تأثیر افزایش سرمایه، پاداش مدیریت و اندازه شرکت بر وقوع تجدید ارائه صورتهای مالی در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید نشد.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های این تحقیق، پیشنهادهای زیر قابل طرح است:

۱- با توجه به تعداد زیاد تجدید ارائه صورتهای مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار و تأثیر نامطلوب آن بر کیفیت گزارشگری مالی، پیشنهاد می‌شود که نهادهای نظارتی همانند سازمان بورس و اوراق بهادار با وضع مقررات محدود کننده از ادامه این روند جلوگیری کنند.

۲- در این تحقیق، عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورتهای مالی با استفاده از نظر خبرگان تعیین شده است. به نهادهای نظارت کننده توصیه می‌شود به منظور تدوین مقررات محدود کننده به عوامل معرفی شده در این تحقیق نیز توجه کنند.

۳- تجدید ارائه صورتهای مالی می‌تواند پیامدهای مالی در پی داشته باشد لذا؛ به حسابر سان و استفاده کنندگان از صورتهای مالی توصیه می‌شود با در نظر داشتن عوامل مؤثر معرفی شده در این تحقیق و با توجه به رواج زیاد تجدید ارائه صورتهای مالی با دقت بیشتری صورتهای مالی را مورد بررسی قرار دهند بویژه در مورد کیفیت گزارشگری مالی تأمل بیشتری می‌کنند شرکتهایی که همه ساله رقمی را تحت عنوان تعدیلات سنواتی گزارش می‌کنند و با مراجعه به یادداشت مربوط و گزارش حسابر س مستقل از دلایل و پیامد تعدیلات سنواتی آگاه شوند.

یادداشتها

1- Barron, Pratt and Stice	2 . Owers, Lin and Rogers
3 . Griffin	4 . Palmrose, Richardson and Scholz
5 . Zhang	6 . Romanus
7 . Liu	8 . Rotenstein
9 . Amoah	10 . Scholz
11 . Graham, Li and Qiu	12 . Collins, Reitenga and Sanchez
13 . Barniv and Cao	14 . Moses
15 . Kinney and McDaniel	16 . DeFond and Jiambalvo
17 . Kinney, Palmrose, and Scholz	18 . Myers
19 . Farber	20 . Agrawal and Chadha
21 . Burns and Kedia	22 . Desai, Hogan and Wilkins
23 . Stanley and DeZoort	24 . Efendi, Strivastava and Swanson
25 . Lin	26 . Shawver
27 . Bourne	28 . Moore
29 . Dechow, Sloan and Sweeney	30 . Fanning and Cogger
31 . Healy	31 . DeFond and Jiambalvo
32 . Huron Consulting Group	
33 . United States Government Accountability Office: GAO	
34 . Panel data	

منابع و مآخذ

- برزگری خانقاه، جمال (۱۳۷۵)، *تغییرات حسابداری و اصلاح اشتباهات دوره‌های قبل در شرکتهای موفق در مقابل شرکتهای ناموفق*، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس.
- سجادی، سید حسین (۱۳۸۳). رابطه تعدیلات سنواتی صورتهای مالی با قیمت سهام، اندازه و عمر شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، *فصلنامه اقتصاد مقداری (بررسیهای اقتصادی سابق)*، س اول، ش ۱، ص. ۶۵-۶۱.
- سروری مهر، صمد (۱۳۸۵) *بررسی ماهیت تعدیلات سنواتی در شرکت / پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی.*
- صفرزاده، محمدحسین (۱۳۸۹). توانایی نسبتهای مالی در کشف تقلب در گزارشگری مالی: تحلیل لاجیت، *دانش حسابداری*، س اول، ش ۱، ص. ۱۶۳-۱۳۷.
- کردستانی، غلامرضا، آزاد، عبدالله، و کاظمی، محبوبه (۱۳۸۹). *آزمون تجربی اهمیت تعدیلات سنواتی در بازار سرمایه، تحقیقات حسابداری*، ش ۸، صفحه ۷۳ تا ۶۲.
- Agrawal, A., and Chadha, S. (2005). Corporate Governance and Accounting Scandals. *Journal of Law and Economics*, Vol. 48, pp. 371-406.

- Amoah, N. Y. (2008). *Restatements and Shareholder Litigation: The Role of Equity Compensation and Corporate Governance*. Doctoral dissertation, Morgan State University.
- Barniv, R.R. and Cao, J. (2009). Does information uncertainty affect investors' responses to analysts' forecast revisions? An investigation of accounting restatements. *Journal of Accounting Public Policy*, Vol. 28, pp. 328–348.
- Barron, O., Pratt, J. and Stice, J. D. (2001). Misstatement Direction, Litigation Risk, and Planned Audit Investment. *Journal of Accounting Research*, Vol. 39 No. 3, pp. 449-462.
- Bourne, A.C. (2008). Predictability of Fraudulent Financial Reporting. *Doctoral dissertation*, Anderson University.
- Burns, N. and Kedia, S. (2006). The Impact of Performance-Based Compensation on Misreporting. *Journal of Financial Economics*, Vol. 79, No. 1, pp. 35-67.
- Collins, D., Reitenga, A.L. and Sanchez, J.M. (2008). The impact of accounting restatements on CFO turnover and bonus compensation: Does securities litigation matter? *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, Vol. 24, pp. 162–171.
- Dechow, P.M., Sloan, R.G., and Sweeney, A. (1996). Causes and consequences of earnings manipulation: an analysis of firms subject to enforcement actions by the SEC. *Contemporary Accounting Research*. Vol. 13, pp.1–36.
- DeFond, M.L. and Jiambalvo, J. (1991). Incidence and Circumstances of Accounting Errors. *The Accounting Review*, Vol. 66, No. 3, pp. 643-655.
- Desai, H. C., Hogan E. and Wilkins, M. S. (2006). The reputational penalty for aggressive accounting: earnings restatement and management turnover. *The Accounting Review*, Vol. 81, No. 1, pp. 83-113.
- Efendi, J., Strivastava, A. & Swanson, E.P. (2007). Why do corporate managers misstate financial statements? The role of option compensation and other factors. *Journal of Financial Economics*, Vol. 85, pp. 667–708.
- Fanning, K. and Cogger, K.O. (1998). Neural network detection of management fraud using published financial data. *International Journal of Intelligent Systems in Accounting, Finance and Management*, Vol. 7, No. 1, pp. 21-41.
- Farber, D.B. (2005). Restoring Trust after Fraud: Does Corporate Governance Matter? *The Accounting Review*, Vol. 80, No. 2, pp. 539–561.
- Graham, J.R., Li, S., and Qiu, J. (2008). Corporate misreporting and bank loan contracting. *Journal of Financial Economics*, vol. 89, pp. 44-61.
- Griffin, P. A. (2002). A league of their own? Financial analysts' responses to restatement and corrective disclosures. *Doctoral dissertation*, University of California.
- Healy, P.M. (1985). The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 7, pp.85-107.
- Huron Consulting Group (2003). An analysis of restatement matters: rules, errors, ethics, for the five years ended Dec. 31, 2002. Available at: <http://www.huronconsultinggroup.com>.

- Kinney, W. R. and McDaniel, L. S. (1989). Characteristics of firms correcting previously reported quarterly earnings. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 11, No. 1, pp. 71-93.
- Kinney, W. R., Palmrose, Z. and Scholz, S. (2004). Auditor independence, non-audit services, and restatements: was the U.S. government right? *Journal of Accounting Research*, Vol. 42, No. 3, pp. 561-585.
- Lin, J.W., Hwang, M.I., and Li, J.F. (2004). A neural fuzzy system approach to assessing the risk of earnings restatements. *Issues in Information Systems*, Vol. V, No. 1, pp. 201-207.
- Liu, L. (2007). Consequences of financial restatement for auditors and top executives. *Doctoral Dissertation*, Florida International University.
- Moore, Debra L. (2007), Forecasting earnings management: Evidence from GAO restatement data, *Doctoral Dissertation*, Touro University International.
- Moses, O.D. (1987). Income Smoothing And Incentives: Empirical Tests Using Accounting Changes. *The Accounting Review*, Vol. LXII, No. 2, pp. 358-375.
- Myer, J.N. (2005). The length of auditor-client relationships and financial statement restatements. *Doctoral Dissertation*, Texas A&M University.
- Owers, J.F., Lin, C. and Rogers, R.C. (2002). The informational content and valuation ramifications of earnings restatements. *International Business and Economics Research Journal*, Vol. 1, No. 5, pp. 71-84.
- Palmrose, Z., Richardson, V.J. and Scholz, S. (2004). Determinants of market reactions to restatement announcements. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 37, No. 1, pp. 59-89.
- Romanus, R.N. (2007). The impact of earnings quality on investors' and analysts' reactions to restatement announcements. *Doctoral Dissertation*, Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Rotenstein, A. (2008). Corporate governance changes following earnings restatements. *Doctoral Dissertation*. The City University of New York.
- Scholz, S. (2008). The Changing Nature and Consequences of Public Company Financial Restatements 1997-2006. The Department of the Treasury
- Shawver, T. (2007). An empirical study of select financial variables inherent in fraudulent financial reporting in the financial institution industry. *Doctoral Dissertation*, Nova Southeastern University.
- Stanley, J. and DeZoort, F.T. (2007). Audit firm tenure and financial restatements: An analysis of industry specialization and fee effects. *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 26, pp. 131-159.
- United States Government Accountability Office: GAO (2006). *Financial restatements: Update of public company trends, market impacts, and regulatory enforcement activities*, Report GAO-06-678, (amended and reissued in 2007), Washington D.C.: Government Printing Office.
- Zhang, S. (2006). Accounting restatement and the cost of debt capital. *Doctoral Dissertation*, University of California, Irvine.